

Adalékok az Ipolysági Takarékpénztár székházainak történetéhez

Ipolyság város magjának mai arculata több száz éves állandó változás eredménye. A Fő téren elhelyezkedő épületegyüttesek a 19. század végétől és a 20. század kezdetétől lettek a város jellemzői. Kifejezték a helyi társadalom fokozatos, de egyben ellentmondásos polgárosodását, a szerény keretek között kibontakozó modernizálódást, és azt a specifikusan kisvárosi miliőt, amely még most is, mégha nyomokban, de tetten érhető. A település urbanisztikai egységét az 1960-as évek végétől „városszépi-tészeti” szempontból nem megfelelő beavatkozásokkal megbontották, ill. több régi épület szanálásával, erőszakos átalakításával immár pótolhatatlan veszteségeket okoztak. Azt is mondhatnánk, hogy a közösség kollektív tudatlansága sérült meg, vagy olyan hézagok, hiátusok keletkeztek a lokális önismeretben,

amelynek következményei (legtöbbször negatív módon) most hatnak.

Egy mikrotársadalmon belül egyszerre van jelen a hagyomány, a felértékelődött múlt ismétlődő közvetítésének igénye, a történelemmé „nemesedett” múlt „újraalkotásának” igyekezete, de az események, történések, jelentős személyiségek felejtése is, amely az átadás, hagyományozódás folyamatának megszakítottasából származhat. Dolgozatunk kis „adatcserepekből”, mozaikdarabokból épül fel. Ezek összeválogatásával és csoportosításával reményünk szerint hozzájárulhatunk annak az ismerethalmaznak a bővítéséhez, amely segítheti „a lokális (ipolysági) társadalmi világ” határvonalainak a pontosítását. Jegyzetünk az Ipolysági Takarékpénztár székházaira vonatkozó információk közvetítését tűzte ki célul.

1. Az 1868–1899 közötti székházak „előtörténete”

Az 1868-ban helyi rivalizálás során megalakult Ipolysági Takarékpénztár fellegelő igazgatójának, Hederváry Antalnak megfelelő helyet kellett találnia az új pénztintézet számára. Olyan épületet és helyiségeket kereshetett, amelyek a városban könnyen megtalálhatók. Számításba feltehetően csak olyan épületek jöhettek, amelyek a központban álltak.

Az első székház a Vaskovits-féle ház udvarának hátsó részében helyezkedett el, ahol a pénztintézet 1868. december 1-jén két szobában kezdte meg működését. A betétjeiket elhelyező, ill. a kölcsön iránt érdeklődő kliensek mind többször nyitottak be az irodákba. Az indulást még kezdetleges körülmények jellemezheték. Az infrastrukturális háttér /a helyiségek bérleti díja, bútortárolás stb./ biztosítása költségekkel járt. A felszerelés értéke 1053 Ft-ot tett ki. Ehhez számíthatjuk még azt a 634 Ft-ot, amely „házi kiadásokra és alakulási költségekre” lett fordítva. A bérleti díj 1869-ben 125 Ft volt.

Felvetődik a kérdés: miért éppen a Vaskovits-házat választotta az igazgatóság? Vaskovitsék régi kereskedőcsaládnak számítottak Ipolyságon, akik aktív szerepet vállaltak a hitelintézet tevékenységének kezdeti éveiben. A kortárs Gyür-

ky Antal a város társadalmi viszonyainak bemutatásakor Vaskovits Mihályt is említi, aki „*értelmiség és jellem tekintetében kitűnő*”. A pénztintézet első igazgatóságának a tagja volt. Vaskovits József a takarékpénztár első pénztárnoka lett. 1870-ben, amikor a jegyzői teendőket ellátó Báthory Gábor lemondott tisztségéről, Vaskovits József vállalta ezt a munkakört is. Mindketten az intézet részvényesei közé tartoztak, élvezték a vezetőség bizalmát, így eshetett a választás a házukra.

Három év alatt a pénztintézet forgalma az első üzleti évhez viszonyítva 10,82 %-os növekedést mutatott, a takarékbetét-állomány – melynek a nagysága a betevők bizalmát jelezte – 9,50 %-kal emelkedett. A vezetés látva az anyagi fejlődést és az ügyfelek növekvő számát „*1871-ben kiköltözik a Vaskovits-féle ház udvari szobájából a kényelmesebb és tetszetősebb utcai frontra. Ez a lakásváltoztatás a gyarapodás fényét kölcsönzi az intézetnek, és tekintélyét nagyban növeli.*” Az 1871-es év a talpraállás éve, hiszen az alaptőke ekkor éri el az alapszabályokban rögzített 30 000 Ft-ot. A részvényesek osztaléka az előző évhez, mégha szerényen is, de növekedett, mindez pedig a nyereség egyenesletes növekedésének volt köszönhető. Az

1870-es évek szépen ívelő „pénzügyi görbéjét” az 1873. évi gazdasági válság fékezte, lassította le. Az évtized második felére a gyors regenerálódás után már szintén a fejlődés jellemző. Az első tíz év takarékbetét-állományának „csúcsnövekedése” 1876-ban volt (32,63 %). A jelek szerint az intézet ügyfeleinek köre jóval kibővült. A régi, hűséges betétesek száma újjakkal gyarapodott, miután látták, hogy a válság nem rengette meg a takarékpénztár jól fundált alapjait: „*A megye távolabbi községeiből, sőt más megyékből, néha egészen távoli megyékből is fölkeresik üzletfelek.*”

A megalapozott anyagi háttér lehetővé tette, hogy a vezetőség a bank presztízst és gyarapodását jelképező székházat vásároljon. A forgalom növekedése egy olyan épületet igényelt, amely naponta nagyobb számú ügyfelet fogadhatott és olyan irodákat, amelyekben a könyvelés, a kézpénzkifizetések, a különböző pénztári ügyletek és az igazgatói szervező-irányító munka megfelelő körülmények között folyhatott.

A részvényesek 1876. január 3-án, rendkívüli közgyűlésen döntöttek az új épület, a Báthory-féle ház megvásárlásáról (Báthory Gábor fontos szerepet játszott a takarékpénztár kezdeti éveiben. Az 1868-as alakuló közgyűlésen a jegyzői tisztelet látta el. 1870. július 11-ig ügyvédje és jegyzője volt a részvénytársaságnak, mikor „*kettős állomásra lemondását tartalmazó nyilatkozatát*” terjesztette a közgyűlés elé). Az összeg az átalakítási és építkezési költségekkel együtt 19 099 Ft-ra rúgott. Ez a pénztintézet gazdálkodását nagyobb mértékben nem terhelte. 1877-ben 8579 Ft-ot fordítottak a vételár törlesztésére.

A takarékpénztár végre olyan székházzal rendelkezett, amely a saját tulajdona volt. Az új, emeletes épület a tekintélyt emelte és „*reprezentálóan [képviselte] azt az anyagi és erkölcsi gyarapodást, amit néhány év alatt elért*”. Az igazgatói és az ügyviteli munkakörök /pénztár, könyvelő/ méltó elhelyezést nyertek a nagyobb helyiségekben. A társaság ügyésze és a hivatal-szolga számára az épületen belül külön lakást is biztosítani tudtak. 1886-ban egy újabb szobával bővült a székház, amelybe új berendezés került.

**/Befejezés a szeptemberi számban/
Gaucsik István**